

Broedvogels van Zwartebroek in 2012

Peter Eekelder

Sovon-rapport 2012/32
Dit rapport is samengesteld in opdracht
van Vereniging Natuurmonumenten

Colofon

Copyright 2012

Dit rapport is samengesteld in opdracht van Vereniging Natuurmonumenten door Peter Eekelder (Sovon).
Als volgt citeren: Eekelder P. 2012. Broedvogels van Zwartebroek in 2012. Sovon-rapport 2012/32. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen

Lay-out: Peter Eekelder

Foto's: Peter Eekelder & Michel Geven (Fitis omslag)

Niets uit dit rapport mag worden vermenigvuldigd d.m.v. druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande toestemming van Sovon en/of de opdrachtgever.

ISSN-nummer: 1382-6255

Inhoud

1. Inleiding	5
2. Gebied	7
2.1. Ligging en karakteristiek	7
3. Werkwijze en omstandigheden	9
4. Resultaten	11
4.1. Soorten en aantallen	11
4.2. Soortgesprekingen	12
4.3. Overige fauna	15
4.4. Waarnemingen van niet-broedvogels	15
5. Conclusies en aanbevelingen	17
Literatuur	19
Bijlage: Verspreidingskaarten	

1. Inleiding

In het voorjaar van 2012 werd een aantal terreinen van Natuurmonumenten rondom Zwartebroek, gelegen in de Gemeente Barneveld en de provincie Gelderland, op broedvogels geïnventariseerd. De inventarisatie werd uitgevoerd door Sovon Vogelonderzoek Nederland in opdracht van Vereniging Natuurmonumenten.

Het was de eerste integrale broedvogelkartering en de inventarisatie geldt als 'nulmeting' voor aanvang van geplande beheermaatregelen.

In het rapport wordt verslag gedaan van de in 2012 gevonden resultaten. Het basismateriaal van de inventarisatie ligt opgeslagen op het Sovon-kantoor in Nijmegen. Digitale bestanden van de broedvogelverspreiding zijn terug te vinden in de archieven van Sovon en Vereniging Natuurmonumenten.

Op deze plaats wil ik ook graag Joop Hellinga en Mayke van Haagen bedanken voor hun input vanuit Natuurmonumenten. Dries Oomen wil ik bedanken voor het maken van de kaarten en de verwerking van de gegevens in GIS.

2. Gebied

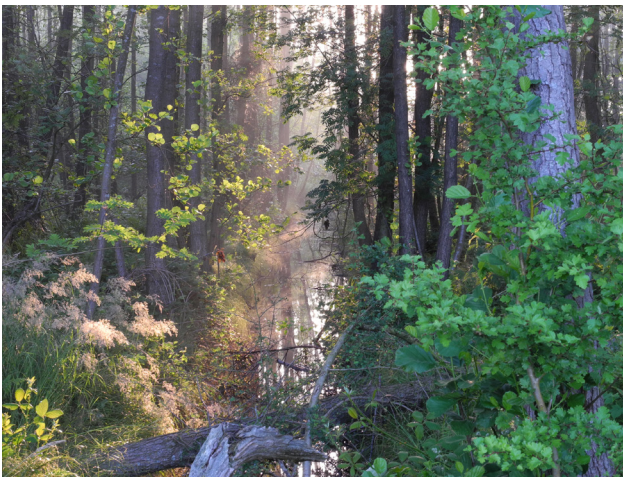
2.1. Ligging en karakteristiek

Zwartebroek is gelegen in de gemeente Barneveld. Het onderzoeksgebied bestaat uit zeven clusters van percelen met een gezamenlijke oppervlakte van ca. 40 hectare in een afwisselend kleinschalig landschap met graslanden, moeras en bos. Van één van de graslanden is enkele jaren geleden de voedselrijke bovenste grondlaag afgegraven. Op de schrale bodem krijgen bijzondere plantensoorten een nieuwe kans. In de huidige overgangsfase groeien er pioniersplanten als akkerkers, zegroene muur en tijmereprijs.

Als de bodem voedselarmer wordt, kunnen er ook orchideeënsoorten terugkomen. De begroeiing wordt elk jaar gemaaid. Het maaisel wordt afgevoerd zodat zich geen rijke humuslaag vormt. Natuurmonumenten heeft bovendien een amfibieënpool gegraven. Belangrijke elementen voor vogels binnen het onderzoeksgebied vormen vooral de verspreid liggende bosjes en houtwallen. De meeste broedvogels zijn gebonden aan deze elementen. De aanwezige graspercelen worden door sommige soorten gebruikt om te foerageren. Voor moerasvogels zijn vooral de twee aanwezige rietvelden van belang.

Figuur 1. Toponiemen onderzoeksgebied Zwartebroek

Beelden van de verschillende deelgebieden van Zwartebroek. Van linksboven met de klok mee: Koperweg, Damweg-west, Wielweg, Blankenhoefseweg, Wielweg/Peenweg & Damweg-oost

3. Werkwijze en omstandigheden

Weersomstandigheden

Het weer is van invloed op de activiteit van vogels en daardoor op de doelmatigheid van het inventariseren. Harde wind, neerslag en lage temperaturen zijn belemmerende factoren. Veel territoriale activiteit neemt ook af bij hoge temperaturen. Daarom wordt hier een korte beschrijving van het weer in het broedseizoen van 2012 gegeven aan de hand van de maandoverzichten van het KNMI. In tabel 1 zijn enkele variabelen samengevat.

Maart kan kort worden samengevat als zeer zacht, droog en zonnig en met hoge temperaturen. De gemiddelde landelijke temperatuur kwam met 8,3 °C op een gedeelte derde plaats. Eind maart werden in het zuiden van het land lokaal al temperaturen van boven de 20 °C gemeten. Gemiddeld over het land was maart met 19 mm neerslag een droge maand, tegenover een langjarig gemiddelde van 68 mm. In het noordoosten was de droogte het grootst. Op een aantal plaatsen viel daar slechts vijf mm neerslag. De meeste neerslag viel in het zuidwesten. Het grootste deel van deze neerslagsom viel op 7 maart, daarna was het zo goed als droog. Maart was een zeer zonnige maand, met gemiddeld over het land 166 zonuren, tegen 125 normaal. In Zeeland werd de zon het vaakst gezien. In het oosten scheen de zon het minst.

In *april* was het vrij koud, somber en nat. De gemiddelde landelijke temperatuur lag met 8,4 °C lager dan het langjarig gemiddelde van 9,2 °C, waarbij het nog regelmatig tot nachtvorst kwam. Pas aan het eind van de maand werd het warmer, met op 30 april de eerste warme dag (maximum temperatuur 20,0 °C of hoger) in De Bilt. April was ook een natte maand, met gemiddeld over het land 58 mm neerslag, tegen 42 mm normaal. Vaak ging het om lokale buien, niet zelden met onweer en hagel, waarbij de hoeveelheid neerslag van plaats tot plaats uiteenliep. De meeste neerslag viel in het zuidwesten. April was een sombere maand met gemiddeld over het land 146 zonuren, tegen 180 normaal. Zoals gebruikelijk in april was de zon langs de kust het meest te zien. In het midden van het land scheen de zon het minst.

Mei was een warme maand met een normale hoeveelheid neerslag en zon. De gemiddelde landelijke temperatuur was 14,5 °C, tegen 13,1 °C normaal. De maand begon somber en koel. Met in het oosten en zuiden lokaal nog nachtvorst. In de tweede helft

van de maand werd het zonnig lenteweer. Op 22 mei werd de eerste zomerse dag (maximum temperatuur 25,0 °C of hoger) geregistreerd en op 23 mei werd het in het oosten lokaal al tropisch warm (maximum temperatuur 30,0 °C of hoger). Het aantal zonuren in mei kwam gemiddeld over het land uit op 219, tegen 213 normaal. De minst zonnige plaatsen bevonden zich in het midden van het land. Het meest zonning was het noorden. Gemiddeld over het land viel in mei 61 mm neerslag, precies gelijk aan het langjarige gemiddelde. De meeste neerslag viel tijdens de sombere dagen in het begin van de maand, terwijl buien aan het eind van de maand lokaal voor veel neerslag zorgden. Hierdoor liepen de neerslagcijfers sterk uiteen, de meeste neerslag viel in Volkel (114 mm) tegen 21 mm in Ell in Limburg.

In *juni* was het koel, gemiddeld over het land nat en vrij somber. De hele maand verliep wisselvalig en in de Bilt kwam geen enkele warme, droge en zonnige dag voor (normaal telt juni zes van zulke dagen). De gemiddelde landelijke temperatuur was 14,9 °C, tegen een langjarig gemiddelde van 15,6 °C. De eerste dagen van de maand bleef de temperatuur ruim beneden het langjarige gemiddelde, met lokaal zelfs vorst aan de grond. Daarna steeg de temperatuur naar normale waarden. Juni was een natte maand met gemiddeld over het land 94 mm neerslag tegen 68 mm normaal. Door het vaak buiige karakter van de neerslag viel er vrijwel elke dag wel ergens regen en waren de verschillen over het land groot. In het zuiden viel op een aantal plaatsen ruim 100 mm regen, lokaal tot 123 mm (Ell). In het midden en noorden viel soms niet meer dan 75 mm. Den Helder was met 53 mm het droogst. Landelijk scheen de zon gemiddeld 178 uren tegen 201 uren normaal. De zon was het meest te zien aan de kust in het Waddengebied. In het oosten van het land scheen de zon het minst; Deelen kwam niet verder dan 143 zonuren.

Juli was een natte maand met een normale hoeveelheid zon en normale temperaturen. De maand kende een gemiddelde temperatuur van 17,3 °C, tegen een langjarig gemiddelde van 17,9 °C. Alleen plaatselijk in het oosten en zuiden werden tropische temperaturen gemeten, in Arcen werd het op 25 juli 30,6°C. Gemiddeld over het land viel 111 mm neerslag terwijl het langjarig gemiddelde 78 mm is. Door het buiige karakter van de neerslag waren de landelijke verschillen groot. De minste neerslag viel in het noordoosten (Nieuw Beerta 75 mm), de meeste neerslag

Tabel 1. Enkele weersvariabelen (Nederlands gemiddelde) in de periode maart-juli 2012, op basis van gegevens van het KNMI. De afkorting Ref staat voor de referentiewaarden (langjarig gemiddelde).

	gem. temp (°C)	ref	neerslag (mm)	ref	zonneshijn (%)	ref
maart	8,3	6,2	20	67	45	33
april	8,4	9,2	48	42	29	42
mei	14,5	13,1	84	62	43	43
juni	14,9	15,6	91	66	32	39
juli	17,3	17,7	91	81	40	41

Tabel 2. Tijdsinvestering in de terreinen van Zwartebroek.

Datum	Begintijd	Eindtijd	Uren
6 april	07:15	11:00	3:45
23 april	06:00	09:15	3:15
7 mei	05:30	09:00	3:30
30 mei	04:00	08:30	4:30
19 juni	04:30	07:15	2:45

viel in de regio Amsterdam, met lokaal 200 mm. Op 5 en 6 juli zorgde hevig onweer voor wateroverlast, waarbij lokaal meer dan 75 mm regen viel. Landelijk scheen de zon gemiddeld 208 uren, tegen 212 uren normaal. De meeste zon scheen langs de kust. Maas-tricht was met 184 uren zon het somberst.

Keuze van geïnventariseerde soorten

Na overleg is besloten om alle aanwezige soorten te karteren. Deze keuze werd gemaakt omdat werd verwacht dat het aandeel bijzondere soorten beperkt zou zijn in een gebied van dergelijke omvang.

Veldwerk

De kartering is in grote lijnen uitgevoerd volgens de uitgebreide territoriumkartering (Hustings *et al.* 1985, van Dijk & Boele 2011). De gebieden werden tijdens ieder bezoek systematisch afgelopen, waarbij tijdens de bezoeken is gelet op territorium- en nestindicatief gedrag, zoals zang, balts en voedselvluchten. Veel nadruk is gelegd op het verkrijgen van uitsluitende waarnemingen, dat wil zeggen waarnemingen van twee gelijktijdig zingende of baltsende vogels.

Er zijn vijf integrale inventarisatieronden uitgevoerd in de periode 6 april tot 19 juni 2012 (tabel 2). Voorafgaand aan ronde vier werd een speciale ronde afgelegd gericht op nachttactieve vogels (rallen en uilen). In totaal werd 17 uur en 45 minuten besteed aan veldwerk. Dit komt neer op ca. 26 minuten per hectare. Hier is echter ook de reistijd tussen de verschillende gebiedsdelen meegenomen. Deze onderzoeksintensiteit was ruim voldoende om een goede indruk van de broedvogelbevolking te krijgen.

Interpretatie

Waarnemingen zijn vanaf de (papier) veldkaart overgezet in de database van Sovon. De waarnemingen zijn geclusterd tot territoria met behulp van het door Sovon ontwikkelde autoclusterprogramma volgens de criteria in van Dijk & Boele (2011).

4. Resultaten

4.1. Soorten en aantallen

In Zwartebroek zijn in totaal 34 soorten als waarschijnlijk of zekere broedvogel vastgesteld. Van een zevental soorten werden wel waarnemingen gedaan,

maar die hebben niet geleid tot een territorium. Drie van de vastgestelde soorten staan op de Rode Lijst van Nederlandse vogels (van Beusekom *et al.* 2004), te weten: Koekoek, Spotvogel en Grauwe Vliegenvanger.

Tabel 3. Soorten, aantallen en dichtheden per 100 ha. Van integraal gekarteerde soorten in Zwartebroek in 2012. Rode Lijstsoorten staan aangegeven met een (). De soorten met een '0' zijn wel waargenomen tijdens de bezoeken, maar voldeden niet aan de criteria voor een territorium.*

Soort	aantal terr.	N/100ha
Knobbelzwaan	1	2,5
Grauwe Gans	3	7,5
Nijlgans	0	0
Wilde Eend	1	2,5
Sperwer	0	0
Buizerd	0	0
Boomvalk	0	0
Fazant	1	2,5
Meerkoet	0	0
Kievit	1	2,5
Holenduif	1	2,5
Houtduif	4	10
Koekoek*	1	2,5
Zwarte Specht	0	0
Grote Bonte Specht	3	7,5
Boompieper	1	2,5
Winterkoning	22	55
Heggenmus	7	17,5
Roodborst	4	10
Merel	18	45
Zanglijster	6	15
Grote Lijster	0	0
Bosrietzanger	7	17,5
Kleine Karekiet	15	37,5
Spotvogel*	5	12,5
Grasmus	3	7,5
Tuinfluitter	9	22,5
Zwartkop	15	37,5
Tjiftjaf	26	65
Fitis	9	22,5
Grauwe Vliegenvanger*	1	2,5
Staartmees	1	2,5
Pimpelmees	7	17,5
Koolmees	9	22,5
Boomkruiper	1	2,5
Gaai	0	0
Zwarte Kraai	2	5
Vink	10	25
Groenling	4	10
Rietgors	2	5

4.2. Soortbesprekingen

In deze paragraaf worden de soorten besproken die tijdens de karteringen zijn vastgesteld.

KNOBBELZWAAN, n=1

Van de knobbelzwaan is een territorium vastgesteld. Tijdens de vierde ronde werd een Knobbelzwaan met jongen waargenomen in het deelgebied aan de Koperweg. Mogelijk is gebroed in het rietveld dat de plas omzoomt.

GRAUWE GANS, n=3

Tijdens de eerste ronde werden in twee deelgebieden (Koperweg en ten oosten van de Damweg) Grauwe Ganzen gezien. Beide gebieden vormen zeer geschikte broedgebieden voor Grauwe Ganzen door de combinatie van rietland en grasland in de directe omgeving. Tijdens de derde ronde werd een paartje Grauwe Ganzen met twee juv. gezien aan de Koperweg. Waarschijnlijk is gebroed in het rietveld.

NIJLGANS, n=0

Een paartje Nijlganzen werd waargenomen tijdens de eerste ronde aan de Koperweg. In de latere rondes werd er geen meer gezien. Dit was niet voldoende voor een territorium.

WILDE EEND, n=1

Langs de Damweg is een territorium van de Wilde Eend vastgesteld, wat weinig is gezien de aard van het gebied. Net buiten de grenzen van de deelgebieden hielden zicht meerdere Wilde Eenden op.

SPERWER, n=0

Twee maal werd een jagende Sperwer gezien tijdens de karteringen, in het deelgebied ten oosten van de Damweg, tijdens de derde en vierde ronde. Het gebied is uitermate geschikt voor Sperwers door de kleinschaligheid, de aanwezigheid van (kleine) bosjes en volop aanwezige zangvogels die als prooi dienen. Er is echter nooit een territorium indicerende waarneming gedaan waardoor er onvoldoende grond was voor een territorium.

BUIZERD, n=0

Er is slechts een waarneming gedaan van een losse Buizerd binnen het gebied, ten oosten van de Damweg. Hoewel het gebied prima voldoet als broed- en jachtgebied is er geen territorium vastgesteld.

BOOMVALK, n=0

Zowel tijdens de vierde als vijfde ronde was een Boomvalk aanwezig binnen het gebied. De eerste

maal betrof het zelfs een tweetal in het deelgebied ten oosten van de Damweg, waarvan er een een prooi had. Tijdens de laatste ronde werd een Boomvalk verrast in de boom waarin hij waarschijnlijk had geslapen (in het deelgebied ten westen van de Damweg). Er is toen nog even gezocht naar een mogelijk nest in de directe nabijheid, maar er is niets gevonden. Twee vlak naast elkaar gelegen deelgebieden van Zwartebroek maken zeer waarschijnlijk deel uit van een territorium, maar de nestplaats kan zich goed buiten de deelgebieden hebben bevonden.

FAZANT, n=1

Er was een zeer honkvast mannetje Fazant aanwezig binnen het gebied aan de Damweg.

MEERKOET, n=0

Tijdens de eerste ronde is een Meerkoet vastgesteld op de plas aan de Koperweg. In de latere rondes is geen vervolgwaarneming meer gedaan, wat onvoldoende is voor een territorium.

KIEVIT, n=1

Tijdens de eerste twee veldbezoeken zijn waarnemingen gedaan van paartjes Kieviten op de graspercelen aan de Peerweg/Wielweg. Daarna zijn alleen in omliggende percelen Kieviten waargenomen. Broeden of jongen is nooit vastgesteld. Het perceel waar het territorium zich bevond lijkt geschikt voor Kieviten.

HOLENDUIF, n=1

In een houtwal gelegen in het deelgebied ten oosten van de Damweg is tijdens de eerste bezoekronde een territorium indicerende Holenduif waargenomen. De houtwal lijkt uitermate geschikt voor Holenduif, omdat deze bestaat uit oude bomen met holtes. De kans dat in een van de bomen een geschikte nestholte aanwezig is lijkt reëel.

HOUTDUIF, n=4

Verspreid over de deelgebieden zijn vier territoria vastgesteld van de Houtduif. Met zijn kleinschaligheid en de aanwezigheid van bosjes en singels vormt Zwartebroek een geschikt broedgebied voor de Houtduif.

KOEKOEK, n=1, Rode Lijst

Een viertal waarnemingen van de Koekoek hebben geresulteerd in een territorium van de Koekoek. De waarnemingen van de Koekoek zijn gedaan in twee verschillende deelgebieden (Koperweg en Damweg), maar omdat de Koekoek een groot gebied kan bestrijken (en dus ook een grote fusie-afstand kent), is

hier maar een territorium uit voort gekomen. Welke de waardvogels van de Koekoek zijn is niet helemaal duidelijk. De meeste waarnemingen zijn gedaan in de beboste delen, wat wijst op bijvoorbeeld Heggenmus als waardvogel. In beide gebieden bevinden zich echter ook rietvelden met daarin een aantal territoria Kleine Karekieten. Deze soort is ook een gekende waardvogel van de Koekoek.

De Koekoek is een soort die al jaren gestaag afneemt in ons land, een trend die in een groot deel van West-Europa plaats vindt. Oorzaken van de afname zijn complex en hebben te maken met afname van diversiteit aan waardvogels en het aanbod van prooidieren. Behoud van biodiversiteit van halfopen landschappen als Zwartebroek zijn belangrijk voor de Koekoek.

ZWARTE SPECHT, n=0

Een waarneming is er gedaan van een roepende Zwarte Specht, in een boom op de grens van het deelgebied aan de Koperweg. De Zwarte Specht zal echter zijn territorium hebben in het aangrenzende bos.

GROTE BONTE SPECHT, n=3

Drie territoria zijn vastgesteld van de Grote Bonte Specht, aan beide zijden van de Damweg en aan de Koperweg. Ook aan de Peerweg en aan de Blankenhoefseweg zijn voldoende geschikte bomen voor deze soort, maar daar zijn geen waarnemingen gedaan.

BOOMPIEPER, n=1

Het territorium van de Boompieper bevond zich op de rand van deelgebied de Koperweg. De bomenrij waarin het territorium zich bevond vormt de grens met een heideterreintje. Hier bevonden zich meerdere territoria.

WINTERKONING, n=22

De Winterkoning was redelijk talrijk. Broedbiotoop voor deze soort was dan ook volop aanwezig. De territoria bevonden zich in bosranden, houtwallen en kleine bosjes. Alleen aan de Koperweg is geen territorium vastgesteld. Hoewel zijn naam anders doet vermoeden is deze soort gevoelig voor streng winterweer. Voor de afgelopen twee strengere winters was hij daarom mogelijk nog iets talrijker.

HEGGENMUS, n=7

De Heggenmus kwam verspreid voor over Zwartebroek in bosjes en houtwallen in alle percelen, behalve aan de Koperweg. De aanwezigheid van struikgewas of dichte ondergroei is voor deze soort van belang.

ROODBORST, n=4

In de eerste ronde werden nog zeven zingende Roordborsten gehoord, maar na de datumgrens van 30 april waren er daar nog slechts vier van over. De andere drie zouden derhalve doortrekkers geweest kunnen zijn.

MEREL, n=18

De Merel is in alle deelgebieden als broedvogel vastgesteld. Zwartebroek vormt met zijn kleinschaligheid en de combinatie van bosjes, struwelen en graslandjes een prima leefgebied.

ZANGLIJSTER, n=6

Deze lijster was een stuk minder algemeen dan de Merel en werd vooral vastgesteld aan de Damweg.

GROTE LIJSTER, n=0

De Grote Lijster is gedurende de derde ronde waargenomen in het deelgebied de Koperweg, maar niet territoriumindicerend. Zwartebroek lijkt desalnietmin geschikt voor deze grote lijsterachtige. Territoria van Grote Lijsters kunnen een groot gebied bestrijken.

BOSRIETZANGER, n=7,

Het voorkomen van de Bosrietzanger beperkte zich tot het deelgebied ten oosten van de Damweg. Gezien zijn voorkeur voor vochtige (riet)ruigtes is zijn beperkte voorkomen in Zwartebroek wel te verklaren.

KLEINE KAREKIET, n=15

De 15 territoria van de Kleine Karekiet kwamen een beetje als een verrassing. De dichtheid in het rietveld aan de Koperweg was weliswaar vrij hoog, maar naar verwachting. Met name de hoeveelheid territoria in het verruigde, droge rietland aan de Damweg was echter boven verwachting. Vernatting van dit deel kan het aantal territoria naar verwachting nog verder doen stijgen.

SPOTVOGEL, n=5, Rode Lijst

Deze Rode Lijst-soort kwam verspreid voor over het onderzoeksgebied. De soort kwam voor in houtwallen, struwelen en een klein bosje. De kleinschaligheid van het gebied zal Zwartebroek aantrekkelijk maken voor deze soort.

Spotvogels zijn sinds midden jaren zestig sterk afgenomen, in agrarisch landschap met meer dan de helft. De soort lijkt zich de laatste jaren te stabiliseren.

GRASMUS, n=3

Als typische soort van wat droger struweel komt deze soort wat minder aan zijn trekken in Zwartebroek. De drie territoria werden verspreid over het onderzoeksgebied vastgesteld op plekken met struikgewas.

TUINFLUITER, n=9

De Tuinfluiter is vastgesteld in de verschillende bosjes en bosranden met een goed ontwikkelde struiklaag in Zwartebroek. Rondom de deelgebieden (in aangrenzende bosjes en houtwallen) bevonden nog meer tuinfluiterterritoria.

ZWARTKOP, n=15

De Zwartkop was een stuk talrijker dan de Tuinfluiter. De soort is minder kieskeurig en broedt in allerlei halfopen landschappen met bomen en struiken, wat dit verschil deels verklaart.

TJIFTJAF, n=29

De Tjiftjaf was de algemeenste soort van Zwartebroek. Aangrenzende percelen huisvestten nog vele territoria meer. De Tjiftjaf is in heel Nederland een talrijke broedvogel van bossen, bosranden en hoog struikgewas.

FITIS, n=9

De Fitis is vastgesteld in de vochtigere struwelen en bosjes van Zwartebroek. De soort voelt zich minder thuis in hoge bomen dan de Tjiftjaf.

GRAUWE VLIEGENVANGER, n=1, Rode Lijst

De aanwezigheid van deze Rode Lijst-soort was een verrassing. Tijdens de laatste ronde zat een Grauwe Vliegenvanger te zingen in de bomenlaan van de Blankenhoefseweg, grenzend aan het zuidelijke deelgebied aldaar. Het aandeel geschikt habitat is niet echt groot, wat verklaart dat slechts een territoria is gevonden.

Landelijk doet de Grauwe Vliegenvanger het slecht, reden dat de soort op de Rode Lijst staat. Extensief beheer van het kleinschalige landschap en het ouder worden van de bosjes en houtwallen in Zwartebroek kunnen wellicht positief uitpakken voor de Grauwe Vliegenvanger.

STAARTMEES, n=1

Slechts een territorium is er gevonden in het deelgebied oost aan de Damweg. Tijdens de laatste ronde trok nog wel een familie Staartmezen door een van de deelgebieden aan de Blankenhoefseweg, maar omdat die ook van elders kunnen komen is die niet meegenomen.

PIMPELMEES, n=7

De Pimpelmees is verspreid over het onderzoeksgebied aangetroffen. Net als de Koolmees broedt deze soort in holtes van bomen en in nestkasten.

KOOLMEES, n=9

De Koolmees was de talrijkste mezensoort. Hij kwam verspreid over Zwartebroek voor als broedvogel.

BOOMKRUIPER, n=1

Het voorkomen van de Boomkruiper was beperkt tot een wat ouder elzenbosje in het deelgebied ten oosten van de Damweg. Met het ouder worden van de bosjes in Zwartebroek kan de soort in de toekomst mogelijk toenemen.

GAAI, n=0

In de eerste bezoekeronde is een waarneming gedaan van een Gaai in het oostelijke deelgebied aan de Damweg. Dit is echter niet voldoende voor een territorium.

ZWARTE KRAAI, n=2

Twee territoria (met nest) bevonden zich binnen Zwartebroek. De nesten bevonden zich in een tweetal bosjes in het oostelijke deelgebied aan de Damweg en in het zuidelijke deelgebied aan de Blankenhoefseweg.

SPREEUW, n=0

Spreeuwen werden veelvuldig waargenomen binnen het onderzoeksgebied. Het betrof echter steeds foeragerende vogels. Broeden gebeurde buiten de deelgebieden.

VINK, n=10

Verspreid over Zwartebroek zijn tien territoria van de Vink vastgesteld. Dit is in grote delen van het land een talrijke broedvogel van bossen, parken en tuinen.

GROENLING, n=4

De Groenling was een stuk schaarser dan de Vink. Slechts vier territoria werden vastgesteld.

RIETGORS, n=2

In beide rietpercelen binnen Zwartebroek werd een territorium van de Rietgors gevonden. Met name in het rietveld in het oostelijke deelgebied aan de Damweg is potentie voor meer territoria indien het rietland vernat zou kunnen worden. In 2012 bevond het territorium zich langs de sloot die door het rietveld loopt.

4.3. Overige fauna

Tijdens de inventarisatierondes werden zoogdieren ook genoteerd, te weten Haas en Ree. Tijdens een laatste bezoek in september om gebiedsfoto's te maken werd bovendien naar sprinkhanen gekeken.

HAAS

Van de Haas werden verspreid over Zwartebroek een tiental waarnemingen gedaan, met name in de deelgebieden aan de Damweg.

REE

Met name in de deelgebieden rond de Damweg werden veel waarnemingen van het Ree gedaan; in totaal werd de soort 12 keer op kaart ingetekend. Het kleinschalige landschap met graslandjes en bosjes vormt dan ook een goed leefgebied voor het Ree

ZOMSPRINKHAAN, n=4

Tijdens een laatste bezoek (begin september) om gebiedsfoto's te maken werd naar sprinkhanen gekeken. De activiteit was nog gering vanwege het wat vroege tijdstip op de dag (en geeft dus maar een zeer beperkt beeld), maar toch werd een leuke waarneming gedaan. In de sloot langs het graslandperceeltje aan de Wielweg aan de rand van het dorp zat een drietal mannetjes Zompsprinkhaan te zingen. Ook was een vrouwtje aanwezig.

De Zompsprinkhaan is een zeldzame soort in Gelderland, die vooral voorkomt in de ZO-Achterhoek. Verder zijn er nog kleine populaties in de Bruuk bij Groesbeek, op de Empese en Tondense Heide, de Bennekomse Meent en dus rond Zwartebroek. Later op de dag werd langs de Modderbeek bij de Glind (een tiental kilometers ten zuiden van Zwartebroek) nog een waarneming gedaan van een Zompsprinkhaan. De soort heeft een voorkeur voor vochtige habitats, zoals bij vennen, vochtige, extensief beheerde graslanden, maar komt ook voor in vochtige greppels. Rondom Zwartebroek lijken kansen te liggen voor deze sprinkhaan in de deelgebieden aan weerszijden van de Damweg, het deelgebied aan de Wielweg, aan de Koperweg en aan de Wielweg/Peenweg.

Verder was het Gewoon Spitskopje talrijk aanwezig langs de slootjes in het gebied en werd het Zeggen-doorntje gevonden.

4.4. Waarnemingen van niet-broedvogels

Het rietperceel en het omliggende natte grasland in het deelgebied aan de Koperweg werd regelmatig gebruikt als slaappleaats of pleisterpleaats door diverse soorten. Hieronder wordt een overzicht gegeven.

WATERPIEPER

Op 6 april werden twee Waterpiepers waargenomen. De natte graslanden rondom het rietperceel vormen een ideaal biotoop voor Waterpiepers. In de winter zijn de aantallen Waterpiepers die in het gebied verblijven wellicht nog hoger.

GROTE GELE KWIKSTAART

In de vroege ochtend van 23 april werd een Grote Gele Kwikstaart gezien. Deze vloog samen met een groep Witte Kwikstaarten uit het rietperceel waar ze hadden overnacht.

WITTE KWIKSTAART

Op 23 april en 30 mei werd het uitvliegen van Witte Kwikstaarten uit het rietperceel aan de Koperweg waargenomen (resp. 10 & 20 exx.). Kwikstaarten gebruiken rietvelden vaak als slaappleaats. Vanuit de wijde omgeving kunnen ze 's avonds naar een rietperceel trekken om er te slapen.

BOERENZWALUW

Op 30 mei werden ca. 100 Boerenzwaluwen geteld die de nacht ervoor het riet als slaappleaats hadden gebruikt. Evenals kwikstaarten gebruiken Boerenzwaluwen rietvelden vaak als plek om te slapen. Het getelde aantal is een minimum, het uitvliegen was al bezig bij aankomst in het deelgebied.

5. Conclusies en aanbevelingen

De samenstelling van de vogelbevolking wordt gekenmerkt door soorten van bos, struwelen en ruigtes en in mindere mate door soorten van moeras en grasland. Met het ouder worden van het bos binnen Zwartebroek zal het aandeel vogels van ouder bos naar verwachting toenemen. Te denken valt aan een toename van soorten als Boomkruiper en Grote Bonte Specht en het verschijnen van soorten als Boomklever en Kleine Bonte Specht. Belangrijk is dan wel zoveel mogelijk dood hout te laten staan. De grootste winst in Zwartebroek lijkt gehaald te kunnen worden door vernatting van deelgebieden. Dit geldt name voor het rietmoeras in het oostelijke deelgebied aan de Damweg. Dit rietperceel is ernstig verdroogd en in delen flink verruigd. Moerasvogels zullen waarschijnlijk profiteren van een verhoging van de waterstand (bijvoorbeeld Kleine Karekiet, Rietzanger, Rietgors en Waterral). Voor soorten als

Blauwbost en Sprinkhaanzanger lijkt het gebied nu al geschikt. Het perceel aan de Koperweg lijkt wat dat betreft het meest spannende gebied. Zeker in natte jaren lijkt dit deelgebied in potentie geschikt voor bijvoorbeeld Waterral en Porseleinhoen. Voor weidevogels is Zwartebroek minder geschikt vanwege zijn enigszins besloten karakter. Alleen het deelgebied aan de Wielweg/Peenweg is open genoeg en lijkt geschikt voor weidevogels. Desondanks is daar slechts 1 territorium van Kieviten vastgesteld, zonder aanwijzingen voor daadwerkelijk broeden. De keuze die gemaakt is voor intensief inzetten op verschralen van de graslanden rond Zwartebroek (met 4-5 maal maaien), met als doel de oorspronkelijke blauwgraslandjes weer terug te krijgen, zal de regionale weidevogelbevolking niet in gevaar brengen.

Literatuur

VAN BEUSEKOM R., HUIGEN P., HUSTINGS F., DE PATER K. & THISSEN J. (RED.) 2004. Rode Lijst van de Nederlandse broedvogels. Tirion Uitgevers B.V., Baarn.

VAN DIJK A.J. & BOELE A. 2011. Handleiding SOVON Broedvogelonderzoek. SOVON Vogelonderzoek, Nijmegen.

Bijlage: Verspreidingskaarten